

mənin iqtisadi metodlarından istifadə şəraitində hökumət məqsədli, yeni arzu olunan qiymətlər qoymaq, tövsiyə olunan qiymətlərin reallığına təminat verən tədbirlər sistemini tətbiq etmək imkanına malik olur. Qiymətlərin cari ildə hökumət tərəfindən müdafiə ediləcək səviyyələri barədə qərarlar səpinə 3-4 ay qalmış dərc olunmalıdır. Əgər dövlət qiymətlərin artırılmasına yol verməməklə taxıl istehsalının inkişafını himayə edərsə, o, istehsalçılara birbaşa dotasiyaya (almacaq 1 ton taxıl hesabı ilə) üstünlük verir. Dünya bazarı qiymətlərinin daxili bazarın qiymətlərindən xeyli yüksək olduğu şəraitdə isə dövlət məqsədli qiymət ilə idxal qiyməti arasındakı fərq həcmində xaricdən taxıl alınmasına dotasiya ayırmağa məcbur olur. Dövlət fondu üçün taxıl alınarkən bazarın sabitləşdirilməsi dünya qiymətləri ilə daxili bazarın məqsədli qiymətləri arasındakı fərqi birbaşa büdcə maliyyələşdirilməsi vasitəsilə həyata keçirilir. Əgər daxili və dünya bazarı qiymətləri təxminən bir-birinə uyğun gəlsə xüsusi və dövlət idxalının dotasiya edilməsinin zəruriliyi aradan qalxır.

Daxili qiymətlərin dünya qiymətlərindən yüksək olduğu şəraitdə idxalı məhdudlaşdıran və onun qabağını alan xüsusi tədbirlərin görülməsi tələb olunur. Hazırda taxıl üçün belə vəziyyətin yaranması az inandırıcı görünsə də digər məhsullar üzrə tamamilə realdır. Lakin, xarici inhisarçı istehsalçılar tərəfindən kənd təsərrüfatına lazım olan istehsal vasitələrinin qiymətlərinin nəzarətsiz artırılması nəticəsində onların ölkəmizə gətirilməsinin çox baha başa gəlməsi və manatın məzənnəsinin sabitliyi taxılın daxili qiymətlərinin dünya qiymətlərindən yüksək olmasına gətirib çıxara bilər. Belə şərait

yanarsa Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi istehsalçılar üçün əlverişli olan daxili konyunkturanın saxlanması naminə taxıl idxalını məhdudlaşdıran kompleks tədbirlər təklif etməyə hazır olmalıdır. Həmin tədbirlər kompleksinə gömrük rüsumları, keyfiyyətin tələb olunması və s. daxil edilə bilər.

Taxıl bazarını tənzimləyən tədbirlər sistemi buğda, arpa, çovdar, qarğıdalı, düyü, paxlalar bazarlarında, idxal-ixrac tənzimlənməsi isə, həm də qarışıq yemlərə, una, taxılın emalı tullantılarına şamil edilir. Bu halda taxılın emalı məhsullarının ixracı və idxalının tənzimlənməsi onların alındıqları taxıl növləri bazarının tənzimlənməsinin bir hissəsi kimi həyata keçirilir.

Taxıl bazarlarının tənzimlənməsi həmçinin bazar ticarəti prosesinin özünü nizamlamalı olan ayrı-ayrı bazar tipləri (hərrac, tender və yaxud müsabiqə, yarmarka və s.) haqqında əsasnamənin işlənilib hazırlanması üzrə fəaliyyəti də əhatə edir.

Taxıl bazarlarının tənzimlənməsinin təşkili həmin bazarlarda Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin informasiya, analitik və reqlamentləşdirici fəaliyyətinin genişləndirilməsini nəzərdə tutur. Bu da öz növbəsində Nazirliyin iqtisadi məsələlərlə məşğul olan idarəsinin işinin gücləndirilməsini və istiqamətinin dəyişdirilməsini tələb edir. Taxıl ixrac-idxal əməliyyatlarının tənzimlənməsi daxili taxıl bazarının nizamlanmasının ayrılmaz hissəsi olduğuna görə aqrar-sənaye kompleksi dairəsində ixrac-idxal əməliyyatlarını tənzimləyən idarələrə qarda Respublika Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin fəal iştirakı olduqca vacibdir.

REGIONLARIN İNKİŞAFINDA DÖVLƏT HİMAYƏSİNİN BƏZİ MƏSƏLƏLƏRİ

F.H. ABBASOV, iqtisadi elmləri namizədi
Azərbaycan Kooperasiya Universiteti

İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, iqtisadiyyatda dövlət himayəsi kompleks tədbirlər sisteminin məcmusu olub, ayrı-ayrılıqda hər bir istehsalçının və hər bir regionun maraqlarının təmin olunmasına xidmət edir. Bu baxımdan regionların sosial iqtisadi inkişafının təmin edilməsi və prosesə dəstəyi transformasiya yönümlü dəyişikliklərin ikinci mərhələsini yaşayan respublikamız üçün son dərəcə mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Qeyd etmək lazımdır ki, regional iqtisadiyyat, milli iqtisadiyyatın tərkib hissəsi olmaqla, onun tərkibində xüsusi çəkiyə malikdir. Onun öz idarəetmə obyektini, nəzəri-metodoloji, konkret təşkilati-idarəetməsi, eləcə də bir çox spesifik

xüsusiyyətləri mövcuddur.

Tədqiqatlardan aydın olur ki, ölkənin sosial-iqtisadi siyasəti bütövlükdə, bazar iqtisadiyyatının ən çevik mexanizminə əsaslandıqda, hər bir Ölkənin dövlət quruculuğu, onun regional siyasəti və regional inkişafının tənzimləmə metodlarına fərdi yanaşılmağı zəruri etmişdir. Dövlətin ərazi tənzimlənməsi iqtisadiyyatın idarəedilməsinin tərkib hissəsi olmaqla, təkrar istehsal prosesinin vacib aspektlərindəndir.

Tarixi təcrübə göstərir ki, bazar iqtisadiyyatı prinsipləri ilə inkişaf edən hər bir ölkənin iqtisadi inkişafının və tərəqqisinin başlıca hərəkətverici qüvvəsi mülkiyyət münasibətləri və sahibkarlığın formalaşmasıdır. Bununla əlaqədar

son 14 il ərzində bir çox fərmanlar, qərarlar, qanunlar qəbul edilmiş, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafını iqtisadi mexanizmlərlə təmin edən Dövlət Proqramları qəbul edilmişdir. Qeyd olunan təşkilati-iqtisadi tədbirlər nəticəsində respublikanın aqrar bölməsində müxtəlif mülkiyyət münasibətlərinə mənsub olan minlərlə sahibkarlar fəaliyyət göstərirlər

Respublikamızın ayrı-ayrı bölgələrində sahibkarlıq fəaliyyətinin formalaşması ərazilərin təbii-iqtisadi şəraitinə, istehsalın spesifikliyinə, əhalinin istehsal vərdişinə uyğun olaraq həyata keçirilir (2. s. 5) İ.e.d. İ.H. İbrahimovun irəli sürdüyü elmi arqumentlərlə tamamilə razılaşaraq belə qənaətə gəlmək olar ki, regionların sosial-iqtisadi inkişafı əsas etibarilə iki faktorun təsiri altında formalaşır. Bunlardan birincisi, regionların daxili imkanlarının sosial-iqtisadi inkişafın ümumi məqsədlərinə istiqamətləndirilməsi, ikincisi isə regionların sosial-iqtisadi inkişafına dövlət qayğısının artırılmasıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, müasir şəraitdə regionların sosial-iqtisadi inkişafını onların xüsusi imkanları hesabına həyata keçirmək xüsusilə hazırda fəaliyyət göstərən sahibkarlıq qurumlarının məhdud maliyyə imkanları baxımından real hesab edilmir. Regionların sosial-iqtisadi inkişafında dövlət qayğısının gücləndirilməsi isə bilavasitə iqtisadi tənzimləyicilərin və məqsədli proqramların reallaşdırılmasını nəzərdə tutur. Regionların inkişafına dövlət qayğısı kompleks tədbirlər sistemini özündə əks etdirməklə regional tənzimlənmə siyasəti vasitəsi ilə həyata keçirilir.

Regional tənzimlənmənin müasir şəraitində iki əsas istiqaməti mövcuddur: a) dövlət tənzimlənməsi; b) yerli özünüidarəetməsi.

Bu baxımdan Azərbaycan Respublikasında aparılan ardıcıl və sistemli iqtisadi islahatların mühüm nəticələrindən biri dövlət mülkiyyətinin özəlləşdirilməsi və azad sahibkarlığın inkişafı üçün əlverişli şəraitin yaradılması yolu ilə iqtisadiyyatı inkişaf etdirmək və əhalinin rifahını yaxşılaşdırmaq olmuşdur. Belə ki, artıq torpaq islahatı faktiki olaraq başa çatmış, 1390 min hektardan çox torpaq sahəsi əvəzsiz olaraq kəndlilərə paylanmışdır. Hazırda kənd təsərrüfatı məhsulunun 99 faizi özəl bölmədə istehsal olunur. Özəl bölmənin payı ümumdaxili məhsulda 78 faizə çatmışdır. Əhaliyə göstərilən pul-xidmətlərin 75 faizi, sərnişin daşımının 85 faizi, yük daşımının 57 faizi, xarici ticarət dövriyyəsinin 59 faizi (o cümlədən ixracın 59 faizi, idxalın 70 faizi) özəl bölmənin payına düşür. Dövlət büdcəsinin 40 faizdən çoxu özəl sektordan daxilolmalar hesabına formalaşır.

İqtisadiyyatın digər sahələrində də dövlət mülkiyyətinin özəlləşdirilməsi uğurla həyata keçirilmişdir. Özəlləşdirilmə prosesi başlayan 2004-cü ilin əvvəlinə qədər 36200 kiçik müəssisə və obyekt özəlləşdirilmiş, ikinci özəlləşdirmə proqramı çərçivəsində isə rabitə, nəqliy-

yat, kimya, maşınqayırma, yanacaq-energetika kompleksinin və digər sahələrin müəssisələrinin özəlləşdirilməsinə başlanmışdır.

Əmək haqlarının, pensiyaların, müavinətlərin artırılması əhalinin sosial müdafiəsi istiqamətində aparılan ardıcıl siyasət son illər ölkədə həyat səviyyəsinin əhəmiyyətli dərəcədə yüksəlməsini təmin etmişdir, orta aylıq əmək haqqı və pensiyaların məbləği 6 dəfədən çox artmışdır. İl ərzində 110 min iş yerləri, o cümlədən 70 min davamlı iş yerləri açılmışdır ki, bu da səmərəli məşğulluq istiqamətində ölkədə atılan ilk addımlardan xəbər verir

Araşdırmalar göstərir ki, qloballaşma şəraitində milli iqtisadiyyatın davamlılığının və səmərəli fəaliyyət imkanlarının artırılması, aqrar bazarın etibarlı şəraitdə qorunması daha çox keyfiyyətli məhsul bölgüsünün yaradılması, rəqabətə davamlı istehsal və xidmət sahələrinin genişləndirilməsi ilə şərtləndirilir. Daxili kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsulları bazarında rəqabətə davamlı məhsul təklifinin artırılması eyni zamanda əcnəbi əmtəə istehsalçıların müntəzəm və qeyri-müntəzəm fəaliyyətinin neytrallaşdırılmasına, ölkə əhalisinin ərzaq məhsullarına olan tələbatının ödənilməsində daxili istehsalın rolunun yüksəldilməsinə əlverişli şərait yaradır. (3.s.95)

Aparılan araşdırmalar belə qənaətə gəlməyə imkan verir ki, yuxarıda qeyd olunan müsbət məqamlarla yanaşı ölkənin sosial-iqtisadi həyatında, xüsusilə regionların inkişafı və əhalinin məşğulluğu sahəsində həll edilməmiş problemlər olduqca çoxdur. Bir sıra obyektiv və subyektiv səbəblərin təsiri nəticəsində bir əsrdən artıq müddət ərzində Azərbaycan Respublikasının regionları arasında məhsuldar qüvvələrin inkişaf səviyyəsinə görə onların daxili imkanlarına uyğun gəlməyən disproporsiyalar yaranmışdır. 1920-1990-cı illərdə Azərbaycan Respublikasında məhsuldar qüvvələr əsas etibarilə Bakı şəhərində və onun ətrafında cəmlənmişdir. Keçmiş SSRİ-nin 12 respublikasında sənaye məhsullarının 10,0-14,5%-ə qədəri, o cümlədən Özbəkistanda 17,5%, Gürcüstanda 31%, Azərbaycanda isə 49,7% paytaxt şəhərinin payına düşürdü. Müstəqillik illərində bu fərqlər daha artmışdır. 2002-ci ildə respublikada əsaslı investisiya qoyuluşunun 82,6 faizi, şərikli sənaye müəssisələrinin 85,7%-i və sənaye məhsulları istehsalının 67,8%-i Abşeron iqtisadi rayonunun payına düşmüşdür. Azərbaycanın sənaye potensialının və bununla bağlı infrastruktur obyektlərin əksər hissəsinin Bakı şəhərində yerləşdirilməsi və eyni zamanda, regionlarda olan bir çox müəssisələri, istehsal və xidmət obyektlərinin fəaliyyətinin zəifləməsi və ya tamamilə dayanması əhalinin ölkə paytaxtına və onun hüdudlarından kənara axınını sürətləndirmişdir.

Bu amillər öz növbəsində iqtisadiyyatın regional baxımdan inkişafına mənfi təsir gös-

təmiş, ölkənin paytaxtı ilə regionlar arasında fərqin artmasına, bir çox yerlərdə sosial-iqtisadi, demoqrafik və ekoloji vəziyyətin ağırlaşmasına səbəb olmuşdur.

Azərbaycan Respublikası regionlarının inkişafında müşahidə olunan vəziyyət mövcud potensialdan səmərəli istifadə edilməklə regionların sosial-iqtisadi inkişaf səviyyəsinin yüksəldilməsini və onlar arasında fərqin minimuma çatdırılmasını tələb edir.

Yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 11 fevral 2004-cü il tarixli fərmanı ilə qüvvəyə minmiş Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramında 2004-2008-ci illərdə ayrı-ayrı rayonlarda iqtisadiyyatın inkişafını sürətləndirən amillər, bununla bağlı dövlət siyasətinin və dövlət dəstəyinin əsas istiqamətləri müəyyən edilmişdir. Dövlət proqramının əsas məqsədi Azərbaycan Respublikasının rayonlarında mövcud potensialdan səmərəli istifadə etməklə iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrinin inkişafına, istehsal müəssisələrinin fəaliyyətinin daha da genişləndirilməsinə ixrac yönümlü məhsul istehsalının stimullaşdırılmasına nail olmaqdan ibarətdir. Bu məqsədin reallaşmasının prioritet istiqamətləri yeni sahibkarlığın inkişafı qurumlarının yaradılmasına və onların inkişafına əlverişli mühit yaradılması iqtisadi yolu ilə əhalinin həyat səviyyəsinin daha da yaxşılaşdırılmasına məşğulluğun səviyyəsinin, xüsusilə gənclərin faydalı əməklə məşğulluğunun artırılması və ölkə iqtisadiyyatının dinamik inkişafının təmin edilməsi təşkil edir.

Regionların sosial-iqtisadi inkişafının təmin olunması istehsalat-təsərrüfat fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsindən bilavasitə asılıdır. Regional inkişafın maliyyə təminatında bank kreditləri mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu tərəfindən vəsaitləri yerləşdiriləcək müvəkkil bankların sayı artaraq 14-ə çatmışdır. 2003-cü ilin ötən dövründə sahibkarlara 48 mlrd. manatdan çox kredit verilmişdir.

«Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın inkişafına dövlət himayəsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin «10 sentyabr 2002-ci il tarixli Fərmanına uyğun olaraq yaradılmış Mikro-kreditləşdirmə Bankı fəaliyyətini daha da genişləndirmiş, il ərzində iki yeni filial açmış, bankın kredit profili 2 minədək müştəri üzrə 18 mlrd manat məbləğini keçmişdir.

Aparığımız araşdırmalar göstərir ki, regionların sosial-iqtisadi inkişafının təmin olunmasında aqrar-sənaye istehsalının dirçəldilməsi, regionlarda fəaliyyət göstərən kənd təsərrüfatı əmtəə istehsalçıların daxili və xarici bazara çıxış imkanlarının artırılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Son vaxtlar aqrar regionların maliyyə resurslarına olan tələbatlarının

ödənilməsi ilə bağlı tədbirlər görülmüş, 2003-cü ilin on iki ayında bank sistemi üzrə 78 yeni bank filialının fəaliyyətinə icazə verilmişdir.

Dünya Bankının «Kənd təsərrüfatının inkişafı və kreditləşdirilməsi layihəsi çərçivəsində Aqrar sahənin inkişafının kreditləşməsi üzrə İcraçı Agentlik tərəfindən fermer təsərrüfatlarına kreditlərin həcmi artmış 5 minədək fermerə 8 mlrd manat kredit verilmişdir.

Kredit qoyuluşlarının həcmi ötən illə müqayisədə 27,4 faiz artaraq 3190,8 mlrd manat təşkil etmişdir. «Aqrakredit» təşkilatında cəmləşən kreditlər nəzərə alınmadan kredit qoyuluşlarının artım tempi 35,8 təşkil etmişdir.

Ölkə iqtisadiyyatının aparıcı sahələrindən olan aqrar sfera məlumdur ki, əhalinin ərzaq məhsullarına olan tələbatının ödənilməsi və sənayenin xammalla təchiz edilməsi baxımından aqrar sferadır. Azərbaycanda bu sahənin inkişafı istiqamətində 1995-ci ildən başlanan kompleks tədbirlər müəyyən nəticələr əldə etməyə imkan vermişdir. MDB ölkələri üzrə ilk dəfə Azərbaycanda torpaqların və ictimai mülkiyyətə məxsus digər əmlakın özəlləşdirilməsi müvəffəqiyyətlə başa çatdırılmışdır. Aqrar bölmədə sahibkarlıq mülkiyyətin formalaşması istiqamətində məqsədyönlü tədbirlərin həyata keçirilməsinin nəticəsidir ki, daxili bazarın tələbatı bir sıra kənd təsərrüfatı məhsullarının tələbatı ilə yerli aqrar əmtəə istehsalçıları daxili bazar tərəfindən ödənilir. Hazırda kənd təsərrüfatı məhsullarının 99,7%-i özəl bölmədə istehsal olunur, UDM-da payı 13,1% təşkil etməklə yanaşı aqrar sektorda ölkənin iqtisadi cəhətdən fəal əhalisinin 39 çalışır.

Respublikamız müstəqillik qazandıqdan sonra keçid dövrünə xas olan böhran aqrar bölməyə də mənfi təsirini göstərmiş, kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının həcmi 50%, ixrac potensialı 3 dəfə azalmışdır.

Araşdırmalardan aydın olur ki, bitkiçilik sahəsində məhsulun həcmi və məhsuldarlığının azalmasının əsas səbəbi sahələrə lazımi aqrotekniki xidmətin göstərilməməsi, torpağa mineral və üzvü gübrələrin verilməməsi, bitki mühafizə vasitələrindən, kimyəvi-maddələrindən istifadənin məhdudluğu, suvarma sistemlərinin köhnəlməsi, su çatışmamazlığı, məhsulun tədarükü, emalı, saxlanması, qablaşdırılması, daşınması, marketinq sisteminin və s. müasir tələblərə cavab verməmişdir. Heyvandarlıq sahəsində isə yem bazarının zəifliyi, mühafizə vasitələri və dərman preparatlarının çatışmamazlığı, damazlıq-seleksiya işlərinə maliyyə vəsaitinin çatışmamazlığı təsir göstərir.

Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıların təsərrüfat və maliyyə fəaliyyətinin təhlili göstərir ki, dövlət dəstəyi həyata keçiriləndə bu sahədə əsaslı dönüş və inkişaf əldə etmək mümkün deyildir.

Müasir şəraitdə regionların sosial-iqtisadi

inkişafının əsas istiqamətlərinə aşağıdakıları şamil etmək olar:

- müəssisələrin istehsal fəaliyyətini bərpa etmək və yeni istehsal müəssisələri yaratmaq;
- yerli resurslardan istifadənin səmərəsini artırmaq;
- regionların inkişafı üçün zəruri infrastrukturun yaradılmasını və inkişafını təmin etmək;
- investorların regionlara cəlb olunması üçün əlverişli şəraitin yaradılmasını təmin etmək;
- yeni iş yerlərinin yaradılmasına həvəsləndirmək;
- əhalinin kommunal xidmətlərlə təminatın yaxşılaşdırmaq;
- aqrar sektorda islahatların ikinci mərhələsini sürətləndirmək, bunun üçün regionlarda fermerlərə və digər kənd təsərrüfatı işçilərinə kömək məqsədilə müxtəlif servis mərkəzləri yaratmaq, toxumculuq bazasını genişləndirmək;
- texnika ilə təminatı yaxşılaşdırmaq;
- aqrar bölmədə zəruri strukturların yaradılmasının dəstəklənməsi;
- torpaq və su ehtiyatlarından səmərəli istifadənin təmin edilməsi;
- aqrar bölmənin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi;
- aqrar bölmədə xammal istehsalçıları ilə emal sahələrinin əlaqəli inkişafının təmin edilməsi;
- rəqabət qabiliyyətli məhsul istehsalının artırılmasının stimullaşdırılması;
- aqrar bölmənin maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşdırılması;
- ətraf mühitin bərpası və mühafizəsi;
- aqrar bölmənin fəaliyyətinin tənzimlənməsini təmin edən hüquqi-normativ bazanın təkmilləşdirilməsi.

Bu məqsədlə dövlət siyasətinin vəzifələri aşağıdakılardır:

- ölkə və regional miqyasda aqrar bölmə üzrə prioritet istehsal sahələrinin müəyyənləşdirilməsi;
- həmin sahələrin digər sahələrlə əlaqəli inkişaf strategiyasının hazırlanması və həyata keçirilməsi;
- kənddə azad sahibkarlığın inkişafı üçün hüquqi-normativ bazanın təkmilləşdirilməsi;
- ərazi və sahə prinsiplərinə əsaslanan, maraqlı qrupların inkişafının təmin edən mövcud bazanın tələblərini öyrənməyə imkan verən qeyri-mərkəzləşdirilmiş çeviuk təşkilati strukturların yaradılması;
- son məhsulun alınmasının texnoloji prosesin müxtəlif mərhələlərinə aid olan sahələr arasında qarşılıqlı iqtisadi mənafehlərin təmin edilməsinə əsaslanan münasibətlərin formalaşdırılması;
- məhsulların texnoloji xüsusiyyətlərindən və tələbatın elastiklik səviyyəsindən asılı olaraq kənd təsərrüfatının sahə strukturunun (rəqabətin formalaşmasının) tənzimlənməsi;
- son məhsulun alınmasının texnoloji prosesin

müxtəlif mərhələlərinə aid olan sahələr arasında qarşılıqlı iqtisadi mənafehlərin təmin edilməsinə əsaslanan münasibətlərin formalaşdırılması;

- daxili bazarın qorunması və ixrac sahəsində dünya təcrübəsində geniş istifadə olunan müxtəlif formalarla bərabər onun müasir tipli infrastruktur(nəqliyyat,sığorta
- formasiya sistemi və s.) və ixracın stimullaşdırılması mexanizminin yaradılması;
- kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalının və emalının inkişafı üçün təşkilati tədbirlərin həyata keçirilməsi;
- iqtisadi subyektlər üçün bərabər şəraitin təmin edilməsi;
- mövcud qanunvericiliyin təmin edilməsi sahəsində məqsədyönlü tədbirlərin həyata keçirilməsi;
- bölgələrdə, rayonlarda, kəndlərdə müxtəlif maddi-texniki təchizat və aqroservis müəssisələrinin, mərkəzi xidmətlərinin, ticarət birjalarının, yarmarkaların, auiksonların təşkili, saxlama, qablaşdırma, emal müəssisələrinin və digər strukturların yaradılması;
- aqrar sahədə kredit resurslarına olan ehtiyacların ödənilməsi və həmin resurslardan təmin edilməsi məqsədilə sahibkarların kredit ittifaqlarının yaradılması.

Regional siyasətin məqsədi:

- dövlətin bütövlüyünü, iqtisadi, sosial, konstiusion-hüquqi qaydaları qoruyub saxlamaq, onların yaşayış yerindən asılı olmayaraq vətəndaşların və xalqların bərabər hüquqliliyini təmin etmək;
- regionların iqtisadi-ekoloji inkişafının balanslaşmasını təmin etmək, təbiətdən istifadənin səmərəli prinsiplərini əsaslandırmaqla işləyib hazırlamaq
- bütün etnik qrupların yaşayış tərzini yaxşılaşdırmaq
- regionların infrastruktur, təbii resurs, təbii-iqlim xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla, yaşayış səviyyəsində yüksək diferensiyaya yol verməmək
- regional inkişaf sferasında Azərbaycanın qeostrateji və qeosiyasi maraqlarının təmini;
- Azərbaycanda regional siyasət müxtəlif səviyyələrdə aparılır:
- regional inkişafın dövlət strategiyası;
- regional siyasət;
- yerliözümdarənin lokal siyasəti.

Dünya təcrübəsi göstərir ki, regionların inkişafına dövlətin əsas təsir mexanizmi büdcə çərçivəsində və maliyyə vasitələri ilə, eləcə də regionların məqsədli proqramlarının tətbiqi metodu ilə həyata keçirilir.

Belə ki, regionların sosial-iqtisadi inkişafını sürətləndirmək məqsədilə aşağıdakı fondların yaradılması məqsədə müvafiq sayılır:

- Azərbaycan Respublikası subyektlərinin maliyyə dəstəyi fondu. Bu fondun məqsədi-

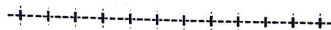
- cari xərclər üzrə regionların büdcə təminatını tarazlaşdırmaq;
- Kompensasiya fondu-əhalinin sosial müavinətlərinin və liqofların maliyyələşdirilməsinə yönəlir;
- Sosial xərclərin maliyyələşdirilməsi fondu – sosial sferada priotet xərclərin stimullaş-

dırılmasına xidmət edir;

- Regional inkişaf fondu – regional infrastrukturalarının inkişaf layihələrinin və investisiya proqramlarının dəstəklənməsinə xidmət edir;
- Regionların maliyyələşməsinin islahat fondu - büdcə islahatlarının stimullaşdırılması və dəstəklənməsinə xidmət edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Regionların sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsi ilə əlaqədar Respublika Prezidentinin fərmanı 11 fevral 2004-cü il.
2. İ.K.İbrahimov «Regionların aqrar potensialından səmərəli istifadə yolları» Azərbaycan Aqrar Elmi jurnalı 2004 (4-6) s.4-9.
3. F.H.Abbasov «Qloballaşma şəraitində aqrar bazarın formalaşdırılmasının aktual problemləri». Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Kənd Təsərrüfatının İqtisadiyyatı və Təşkili İnstitutu «Aqrar islahatların ilkin nəticələri və perspektivlər» Respublika elmi-praktik konfransının materialları. Bakı «Təhsil MPM» - 2003.S 88-95. 4.B.İ.Кушлина, Н.А.Волгина «Государственное регулирование рыночной экономики» Москва «Экономика»2001. 5.А.М.Бабашкина «Государственное регулирование национальной экономики». Москва 2004. 6.Т.Г.Морозова «Государственное регулирование экономики». Москва 2002.

AQRAR SAHƏNİN DAYANIQLI İNKİŞAFININ BƏZİ MƏSƏLƏLƏRİ

M.C.HÜSEYNOV, iqtisadət elmləri namizədi
Azərbaycan ET KTİ və Tİ

Azərbaycanda aparılan aqrar islahatların ilkin mərhələsi başa çatmışdır. Nəticədə yeni iqtisadi siyasətə uyğun istehsal münasibətləri formalaşdırılmış, kənddə çoxmülkiyyətçiliyə əsaslanan sahibkarlıq qurumları formalaşdırılmışdır. Aqrar sahədə böhran dayandırılmış, ilbəil istehsalda artım müşahidə olunur. Lakin yaradılmış bu iqtisadi bazanın əsasında daha geniş istehsalın qurulması şəsinin inkişaf strategiyasının müəyyənəşdirilməsindən çox asılıdır. Aqrar siyasətin və strategiyanın əsas istiqamətləri Azərbaycanın kənd təsərrüfatının 2002-2015-ci illər üzrə inkişaf proqramında konsepsiya şəklində müəyyənəşdirilmişdir. Ona görə də dövlətin aqrar siyasətinin yaxın 5 il üçün məqsəd və vəzifələri aqrar islahatların birinci mərhələsində müəyyənəşdirilmiş strategiyaların məntiqi davamı kimi ölkədə və dünyada formalaşan iqtisadi vəziyyət nəzərə alınmaqla onların konkretləşdirilməsindən ibarətdir.

Müasir mərhələdə dövlətin aqrar siyasətinin başlıca məqsədi kənddə real və səmərəli sahibkarlığın formalaşdırılması məqsədilə başlanmış islahatların dərinləşdirilməsi, kənd təsərrüfatının dövlət tərəfindən dəstəklənməsinin dayanıqlı sisteminin yaradılması, kənd təsərrüfatının və bütövlükdə aqrar sahə ilə əlaqəli digər sahələrin qarşılıqlı inkişafı üçün şəraitin sabitləşdirilməsi, bərpası bu əsaslar üzərində ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin, əhalinin maksimum məşğulluğunun və sosial rifahının yüksəlməsinin təmin edilməsidir. Qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olmaq üçün aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədəuyğun sayılır:

- aqrar sahədə başlanmış islahatları davam etdirməklə kənddə real sahibkarın formalaşdırılması məqsədilə islahatların daha da

dərinləşdirilməsini təmin etmək;

- istehsal sahəsində kooperasiya və integrasiya münasibətlərinin qurulması, məhsul satışı və servis xidmətlərinin təşkili yolu ilə iqtisadi münasibətləri təkmilləşdirmək;
- iqtisadiyyatın aqrar sahəsinin dayanıqlı maliyyə-kredit sistemini yaratmaq;
- dövlət tərəfindən lazımi dəstək və stimulan mövcudluğu olduğu şəraitində dünya bazarlarına çıxarıla bilən əsas kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalı sahələrini və istiqamətlərini müəyyənəşdirmək, qarışıq sahələrin fəaliyyət göstərmələrinə maksimum nail olmaq;
- dövlət tərəfindən dəstəklənmənin və stimullaşdırılmasının metodologiyasının, mənbələrinin, ölçülərinin və mexanizmini müəyyən etmək;
- istehsal potensialına adekvat (uyğun) olan ixrac siyasətini işləyib hazırlamaq;
- kəndin optimal sosial strukturunu formalaşdırmaq.

Aqrar siyasətin əsas istiqamətlərinin metodologiyası Azərbaycanın tranzit iqtisadiyyatındakı zəifliyinin birinci mərhələsinin keçilməsinə əsaslanır. Ölkənin iqtisadiyyatı tədricən dövrü təkrar istehsala bağlanır və bu da əsasən mövcud depressiya mərhələsində baş verir. Bunu aşağıdakı sistem yaradan amillər təsdiq edir:

- bazarda tam əmtəə bolluğu;
- tələbat və təklif arasında dinamik tarazlıq;
- inflyasiyanın aşağı səviyyəsi.

Beləliklə, yaranmış vəziyyət monetarist konsepsiyalara əsaslanan makroiqtisadi siyasətin formalaşdırılmasından və hökumətin makroiqtisadi siyasətinin müvafiq mərhələsinə keçidinin obyektiv zəruriliyini ortaya qoyur. Aqrar iqtisadiyyatın müasir vəziyyəti cəmiyyət tərəfindən